

Suomi on kansainvälistymässä, menossa Eurooppaan vähän samaan tapaan kuin hautausurakoitsija Mauno Kuusisto haikaili taivaasta laulaessaan kaupungista, josta on kuullut. Samaan aikaan käyttöinsinöörien mattakengät ja sukkamakkarat saavat aivan erityisen huomion kertakäyttökoneilta ja maakuntalehtien maailmaa nähneiltä naistomittajilta. Mannekiinikoulun johtajattaret häpeävät, kun halikkolainen pienviljelijä tai salolainen rakennusmies ei omaa ranskalaisen aatelismiehen etikettereputaaria. Älypäätkatsovat pitkin pinocchiomaistenenänvarttaan yhä sankemmin joukoin ”huonoa englantia” puhuvien (termi jonkun Donnerin) kansalaisten ryntäämistä ulkomaa-nimiseen paikkaan. He puhuvat, että suomalaisilla ei ole itsetuntoa, ja tarkoittavat, että he häpeävät massaturisteja. Siksi tuo kritiikki on hyvin münchenhausenmaista. Halua nostaa itse itsensä pois tuosta massasta, sillä turisti on haukkumasana. Se on katteeton yleistys samaan tapaan kuin väite, että kaikki parturit ovat huoria tai kaikki mustalaiset myyvät viinaa.

Samassa sarjassa soutaa ja huopaa myös Eeva Jokisen ja Soile Veijolan, ”opineen” naisairokaksikon, kirja Oman elämän turistit (VAPK 1990), jota sosiologit näyttävät pitäneen sekä hauskana että turistin kuvaa luovana. Olen sekä hauskuudesta että kuvan oikeellisuudesta eri mieltä. Kirjoittajat korostavat ”yllättävän” (?) paljon intellektuellin rooliaan. He ovat joutuneet ”tekeytymään turisteiksi”, kuten he asian ilmaisevat. Rutinoituneempi matkailija älähtäisi jo tässä kohtaa. Heidän ei nimittäin tarvitse edes intellektuelleina tekeytyä turisteiksi. Kohdamaa ja sen ns. turistiset palvelut sen määrittävät. Turistius on ennen kaikkea TOISEUTTA, jonka käsitteen luulisi olevan emansipatoristen tutkijoiden silmäkantaman päässä.

”Hyväpalkkainen pohjoismainen mies saattaa hetken ajan kokea toiseutta, jos hän myöntää olevansa turisti. Yleensä toiseus on vähäosaisten ja syrjittyjen ominaisuus. Ensimmäinen eli hyväpalkkainen määrittelee toisen ominaisuudet ja liikkuma-alan.

”Toisia ovat tietenkin naiset, myös lapset, homot, rikkolliset, sairaat, vanhat,

siirtolaiset. Miesten luoma todellisuus jyrää heitä koko elämän ajan. Kohdemaan alkuasukkaat ovat etukäteen määritelleet keskivertoturistin. Turistin toiveet tiedetään ja vain niihin varaudutaan myymään jotain sopivaa lievikettä. Kohdemaassa ei pääsääntöisesti puhuta suomea, joten hyväpalkkainenkaan mies ei voi omaksua kotoista arvovaltaansa, kun hänen kielensä osoittaa kakkosluokkaan. Turistius saattaa olla rikkaan miehen ainoa hetki nähdä itsensä ulkopuolisin silmin.” Tähän toimittaja Matti Tiuhosen oivallukseen voi miehen paikalle vaihtaa surutta sosiologi-sanan.

Minulle tuo turistiuden toiseus ei ole vain teoreettinen käsite, vaan hyvin kokemusperäistä ja hyväksyttyä. Vain kerran se on murtunut. Jouduin ”suvun vanhimpana” viemään sisarentyttäreni alttarille eräässä kreikkalaisessa turistipyydyksessä. Hetkessä olin pikkukaupunkilaisille ”Uncle Seppo”, sukulainen, enkä oikein siis turisti. Mutta en kuitenkaan paikallisenkaan, vaikka päivittäin jouduin elämänkumppanini kanssa vastailemaan kuulumisiin tuhkatieheään. Kiusaannuin, kun en ollut paik-

kakuntalainen mutta en myöskään turisti. Putosin määrittelemättömyyteen. Ja mikäpä sen pahempaa keskiluokkaiselle ihmiselle.

Tuo edellä mainittu sukulaisuussuhde oli ”kohtalokas” myös oman sukuni tyttöpuolisille ihmisille, sillä paikalliset kamiakit (ratto-pojat) eivätke oikein muuttakaan voineet pitää heitä minkäänlaisen lomaromanssin osapuolena. Riistan roolia ei enää ollut. Sanoin kohtalokasta, sillä sosiologiemme esiymmärrys kertoo, että naisten seuramatkailumotivaatio liittyy lomaromansseihin (sivistynyt eufemismi, oletan). Ja jos näyttää siltä, että naisturisti lähtee matkaan yksi paikka märkänä, niin mies lähtee suu kuivana, viinaa juomaan. Ennakkoluuloista kootaan tyyli. V-tyyli.

Kun näistä kahdesta V:stä lähdetään luomaan turistin kuvaa ja niistä pidetään lujasti kiinni, niin tutkimuksena tässä on kysymys samasta kuin silloin, jos joku väittäisi lasten värityskirjan värittämistä taiteeksi. Tosin Veijola toteaa omassa työssään (Turismin näyttämöt ja kulissit. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuslause 179, 1988), että tutkimuksen olisi voinut paketoita pelkkään teoriapaperiinkin. Ellei teoria vastaa todellisuutta, niin muutettakoon todellisuutta tai valittakoon havainnot sen mukaan, että teoria pitää.

Tutkijat olivat ”intellektuelleina miltei kokonaan välttyneet aiemmilta kokemuksilta suomalaisista seuramatkoista”. Tosin he toteavat ”ainoan kokemuksen olleen Jaltalle tehty matka kriittisten (sic) yhteiskuntatieteiden opiskelijoiden kanssa”. Miten kriittisiä sitä silloin oltiinkaan, Lenin varjelkoon?

Paul Theroux’n Suuressa junamatkassa lyhytaikainen matkakumppani Molesworth, joka vihaa turistista nähtävyyksien katselua, toteaa, että hän haluaa vain istua. ”Minä haluan imeä itseäni sen maan, jossa olen.” Turisti siis saattaa olla jotakin muutakin kuin yläpäästään kuiva ja alapäästään märkä olento. No, sitähan mieltä ovat kirjoittajatin. He näkevät turismin ydin-olemuksesi tirkistelyn, joka on sijaistoimintaa. Mutta sitähan on koko moderni urbaani elämä, kuten suurkaupungin runoilija Baudelaire jo yli sata vuotta sitten totesi. Silmän ylivaltaako turistin erottaa jostain muusta? Emme me arkenakaan osallistu kaikkeen, mitä ympärillämme näemme. Tuo voyeurismin korostaminen on tarpeen, jotta tekijät saavat väännettyä lomasta karnevaalin.

Se, että porsasjuhliissa syödään porsasta, juovutaan tai jopa porsastellaan, ei tee porsasjuhlista vielä karnevaalia. Kysymyksessä on sama asia kuin berberiate-

ria aavikolla, istanbulilainen napatanssi-illallinen tai kreikkalainen ilta. Parasta, mitä luullaan turistiksi määritellyn haluavan. Porsas on yksinkertaisesti esimerkiksi Mallorcan saaren erityisherkkua. Siitä on aivan turha yrittää repiä ylhäisen ja alhaisen pseudojakoja tai etsiä porsaan li-kaisuusmerkityksiä. Se on perinneruokaa siinä kuin meidän maakuntaruokamme. Aina tosin voidaan leikitellä sanojen porsas ja porsastelu samanlaisuudella, mutta voiko sitä luonnehtia sosiologiseksi analyysiksi?

Tietenkin porsastelun voi aina kääntää henkilökohtaiseksi karnevaaliksi, mutta se alkaa olla jo kaikkeen ”sopiva” kielikuva. Vähän samaan tapaan kuin Juha Partanen kutsui humalaa köyhän miehen oopperaksi. Tosin olen oppinut senkin välimerellisestä machokulttuurista hiukan konkreettisempaan kuvana sängystä köyhän miehen oopperana. Siellä kun tiedetään, kenellä on tahtipuikko. Saareltä kyllä löytyisi karnevalistisia perinteitä, mutta ne eivät taas sopisi ”esiymmärrykseen”.

Entäs sitten mielen ja ruumiin kuri? En usko sen olevan erilaista Junttilan yhteissaunassa kuin beachillä. Olipa sitten kyseessä intellektuelli tai Kristillisen Liiton miessektio. Molemmilla tuntuu tuo seksuaali-

suus pursuavan kaikesta. Siinä, missä jälkimmäinen joutuu synnintuntoon, sosiologit näkevät karnevaalia. ”Itse turistiasukin – bikini, kultakimaltavat topit, sandaalit, shortsit – vihaa karnevaaliasun tavoin ruumiillisiin nautintoihin ja seksuaalisiin haluihin. Se ei korosta kantajansa henkisiä ominaisuuksia.”

Ensin luulin, että oppineenä näissä näkijöiden pohdinnoissa olisi lupaava seksuaalifilosofimme Esko Almgren, mutta lopultakin kaiken takana keikkuu ilmetty Platon. Todellisuus jakaantuukin aistein havaittavaan harhaan ja toiseen, jota eivät tavalliset kuolevaiset havaitse. Jälkimmäinen on perustavaa laatua oleva sfääri. Siihen pääsee käsiksi vain tekojemme symboliikan tunteva sosiologi. Teot kavaltavat. Yliymärtäjät tuntevat tekojemme motiivit paremmin kuin me itse. Turisti on kolonisoitu.

Tämä massaturismin V-tyylinen tutkimus tuo mieleen sen, mitä roskakulttuurin ”puolestapuhuja” Margareta Rönberg väittää sen alueen kriitikoista. Hän sanoo heidän osoittavan suunnatonta tietämättömyyttä. Tietämättömyyttä lapsista yleensä, heidän elämäntilanteestaan ja kokemus-

maailmastaan erityisesti. Miten he näkevät, tuntevat, eläytyvät ja ajattevat. Tietämättömyyttä jonkin tuotteen merkityksestä käyttäjälle. Ei niissäkään tuomioissa ole kysymys muusta kuin halusta hallita ja vallita.

Totta kai tämän päivän turismi on kulutusta, mutta samaan aikaan se on elämysten tuottamista. Eikö tällöin turismia olisi ollut hedelmällisintä lähestyä esimerkiksi avantgarden ja kitschin käsittein. Vaikeutena olisi vain ollut se, että oppineisuuden lisäksi tutkimuskohde olisi vaatinut asiantuntemusta. Ensinnäkin ihmisistä, jotka heittäytyvät turisteiksi, eräänlaiseen mukavaan ja turvalliseen keskiluokkaiseen seikkailuun. Toiseksi matkakohteesta konkreettisena kohteena eikä vain siitä repäistynä rantana ja ravintolana. Kolmanneksi matkailusta teollisuutena.

Tuon kolmannen ”tietämyksen” osalta on syytä todeta, ettei oppaiden ns. päiväkirjoja voitane pitää vankkana lähteenä. Tänä päivänä nimittäin yhä harvempi ihminen turvautuu heidän palveluksiinsa. Jo tämän vuoksi matkanjärjestäjät ovat olleet pakotettuja myymään seuramatkakohteissa pelkkiä tuoleja, ilman että turisti sitoutuisi

ostamaan paketissa muita palveluksia. Näin ollen oppaan silmien alla liikkuvat enää avuttomat, hullut ja humalaiset. Kovin hyvää läpileikkausta he eivät anna koko joukosta, mutta sitäkin paremmin ehkä esiyymäryksen mukaisia todisteita.

Minulle tulee tästä oppineesta teoksesta mieleen tarina, jonka joskus lapsena kuulin radiosta. Se kertoi pojasta, joka luki lukemasta päästyään kaiken mahdollisen eläimistä, mutta kertaa-kaan tuo lukutoukka ei ollut käynyt ulkona eikä ollut nähnyt ensimmäistäkään elävää eläintä. Mutta kerran hän lähti ulos ja näki käpylinnun. Kirjanoppineelta menivät sekaisin nokat ja sarvet, hännät ja pyrstöt, ja kuinka ollakaan hän oli tuntevinaan oksalla istumassa sarvikuonon.

Tässä on käynyt samalla tavoin. Joskin ilmeisesti taroituksella. Vaikka ennakkoluulot tai halveksunnan tavallisia ihmisiä kohtaan osoittaisi kuinka oppineesti, ne pysyvät ennakkoluuloina ja halveksuntana. Jos juoppo osaa selittää humalansa millä tahansa, niin suomalainen alkoholitutkija selittää kaiken humalalla. Vai?

SEPPO HELMINEN